

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรชุมชนปกากะญอ: กรณีศึกษา บ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

ผู้เขียน นางสาวรณิ ไชยชนะ

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรชุมชนปกากะญอ: กรณีศึกษานบ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของสมุนไพรตามธรรมชาติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรของชนเผ่าปกากะญอ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยทำการศึกษาภายในบริบทของชุมชนปกากะญอ บ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ หมอพื้นบ้าน และผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผลการศึกษามีดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเป็นการใช้ระบบความเชื่อ ค่านิยม และระบบอาวุโส เป็นกลไกทางสังคมในกระบวนการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ความเข้าใจ และวิธีการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นที่เคยมีหรือมีอยู่ในชุมชนปกากะญอ ซึ่งการจัดการนั้นดำเนินการโดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการสืบทอด โดยผ่านบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การถ่ายทอดการใช้สมุนไพรในระดับครอบครัว เป็นการถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการ จากบิดามารดาถ่ายทอดสู่ลูกหลาน โดยการสอนให้ไปเก็บต้นสมุนไพร บอกวิธีเก็บ วิธีนำมาใช้ในการรักษาโรค เพื่อนำมารักษาตนเองและคนในครอบครัว

1.2 การถ่ายทอดจากหมอเมืองหรือหมอพื้นบ้านสู่ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยในเนื้อหาของชนิดของพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคนั้นวิธีการเก็บสมุนไพร และการจัดการพืชสมุนไพรประกอบอาหาร การนำมาใช้ประโยชน์ด้านการใช้สอย และการใช้ประโยชน์ตามพิธีกรรม ความเชื่อ

1.3 การถ่ายทอดจากผู้ป่วยหรืออดีตผู้ป่วยโดยบอกสืบต่อ ๆ กันไปจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือจากชุมชนไปยังชุมชนใกล้เคียง

2. กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการพืชสมุนไพรมีการเรียนรู้ ถ่ายทอด และสืบทอด โดยผ่านครอบครัว เครือญาติ และหมอพื้นบ้านของชุมชนเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ผ่านพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า ความเจ็บป่วยและความจำเป็นในการดำรงชีวิต มีผลต่อการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาและเป็นผลทำให้มีการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรทั้งที่นำมาปลูกในบริเวณบ้าน และขยายพันธุ์ไว้ในแหล่งที่อยู่ในป่าธรรมชาติ สิ่งนี้ช่วยให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและการพึ่งตนเองของชุมชน มีการจัดการแบบผสมผสานและมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร ต่อประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมที่ใช้ใน การจัดการความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

Independent Study Title	Transferring Process of the Pagagayor's Local Wisdom on Medicinal Herbal Diversity: A Case Study of Nonglak Village, Takhianpom Sub-district, Thung Hua Chang District, Lamphun Province
Author	Mrs. Suwanee Chaichana
Degree	Master of Arts (Man and Environment Management)
Independent Study Advisor	Assoc.Prof. Dr.Anurak Panyanuwat

ABSTRACT

The objectives of this research, namely, "Transferring Process of the Pagagayor's Local Wisdom on Medicinal Herbal Diversity: A Case Study of Nonglak Village, Takhianpom Sub-district, Thung Hua Chang District, Lamphun Province", were to study: (1) the local wisdom of the medicinal herbal diversity management of a Papakayor community in Nonglak village; (2) the transfer process of such local wisdom; and (3) the factors relating to the process of the tribal community in Lamphun province.

This qualitative research was conducted within the Pakakayor community context of Nonglak village, Takhianpom sub-district, Thung Hua Chang district, Lamphun province. The key informants for this research consisted of native medicinal herb doctors, and those people who were provided with knowledge and experiences in such local wisdom application and management.

The results of the research were as follows.

1. The local wisdom relating to the medicinal herbal diversity management was involved in the use of belief, value and seniority systems as a social mechanism of transfer process. The process could provide the people with contents of knowledge and understanding of local resource management that used to be or currently existing within the Papakayor tribal community. Such management was an integration of old and

modern styles of learning and transfer through the following groups of people within the community.

1.1 The transfer of medicinal herb applications at a family level was informally conducted from parents to children. The contents consisted of the methods of herb collections and applications for curing sickness of the family members.

1.2 The transfer of medicinal herb applications from the medicinal herbal doctors to patients or their cousins was concerned with herb collections, using herbs as food ingredients and other necessity, including for ritual practices and beliefs.

1.3 The transfer of medicinal herb applications was found from the sick people, or ex-patients to the other ones. That process was carried on from the individuals to other people within the same and across other communities.

2. The local wisdom management in medicinal herb application was transferred through families, kinship networks and native medicinal herbal doctors. In such process, a belief and ritual systems were involved harmoniously. The researcher found that the people's sickness and necessity for earning their daily life were related to an existence of the local wisdom. These matters resulted in an extension of the native herbs both at their housing gardens and natural bush, and also the existence of its diversity and self-reliance of the community.

3. The factors related to the transfer process of medicinal herb management consisted of traditions, rites, and native beliefs for managing the natural resource diversity.